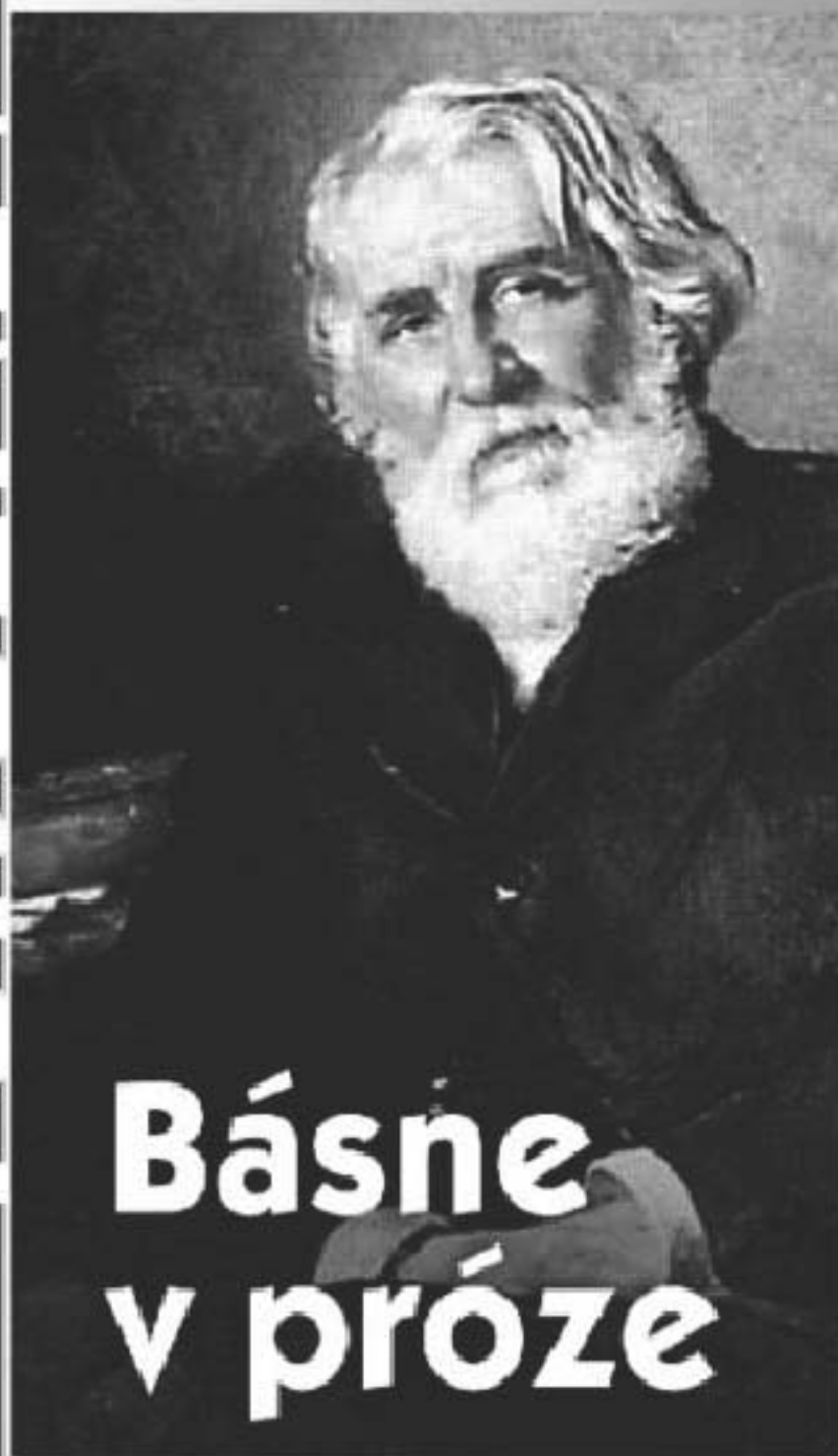

Ivan Sergejevič

TURGENEV

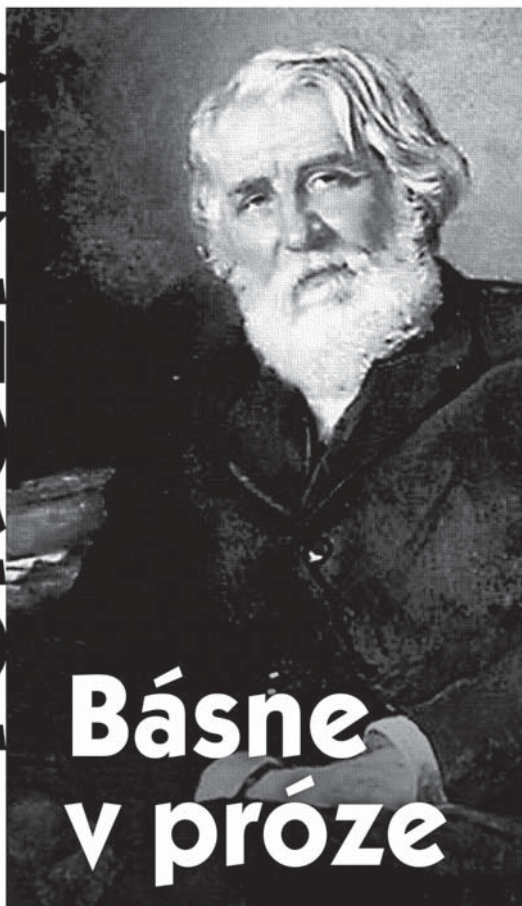

**Básne
v próze**

EUROPA

Ivan Sergejevič

TURGENEV

**Básne
v próze**

edícia
PREMENA
zväzok 25

Ivan Sergejevič Turgenev: Básne v próze

Preklad © Ján Ferenčík, dedičia 2011

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec – bee&honey, s.r.o. 2011

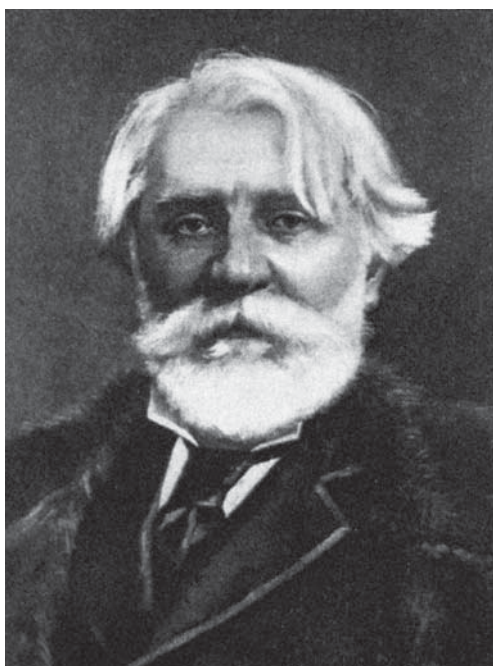
Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2011

Ako dvadsiaty piaty zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2011

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-73-2

Н.В. Тургенев

EUROPA

Čitateľovi

*Milý môj čitateľ, nečítaj tieto básne rad-
-radom: pravdepodobne by Ťa znudili a –
knižka by Ti vypadla z rúk. Čítaj ich, ako
príde: dnes tú, zajtra inú – a daktorá z nich
možno zanechá voľajakú stopu v Tvojej duši.*

I. Senilia

DEDINA

Február 1878

Posledný júlový deň; zôkol-vôkol na tisíc vierst je Rusko, rodný kraj.

Celé nebo zaliala rovnomerná síňava; len jediný obláčik je na ňom – nevedno, či pláva, alebo sa rozplýva. Bezvetrie, spara... vzduch ako čerstvo nadojené mlieko!

Trilkujú škovránky; hrkútajú holuby-hrvoliaky; lastovičky mlčky poletujú; kone fŕkajú a meridzajú; psi neštekajú – stoja krotko a vrtia chvostmi.

Povetrie zaváňa dymom a trávou i trošička dechtom, trošička kožou. – Konopiská sú v plnom rozkvetu a vydávajú ťažkú, no príjemnú vôňu.

Hlboká, ale mierne sa zvažujúca úžľabina. Po jej úbočiach niekoľko radov košatých, zospodu rozpraskaných rakýt. Dolu úžľabinou tečie jarček; drobné kamienky na jeho dne akoby sa chveli v priezračnom čerení. V diaľke, na samom rozhraní zeme a neba, sa črtá modravá čiara veľkej rieky.

Pozdĺž úžľabiny sa na jednej strane tiahnu úhl'adné sy-párničky, klietkové zruby s dôkladne pozamykanými dverami; na druhej strane stojí päť či šesť borovicových chalúpok s doštenými strechami. Nad každou strechou vysoká žrd' s vtáčou búdkou; nad každou verandičkou plechový koník so strmou hrivou. Nerovné obločné tabuľky ihrajú farbami dúhy. Obločnice sú pomal'ované kvetmi v džbánkoch. Pred každou chalupou vážne stojí rúča lavička: na podsteniach ležia do kľbka zvinuté mačky s natrčenými priesvitnými uškami; za vysokými prahmi sa temnejú chladné pitvory.

Ležím pri samom kraji úžľabiny na rozprestretej huni; okolo mňa hromady čerstvo nasušeného, omamne rozvo-niavajúceho sena. Dôvtipní gazdovia ho porozhadzovali po-pred chalupy; nech ešte trochu preschne na úpeku; a potom

– šup s ním do senníka! Ej, či sa na ňom bude spať! Z každej hromady vytrčajú kučeravé detské hlávky; sliepky-chochlačky hľadajú v sene mušky a chrobáčky; šteňa s bielou papuľkou sa plance v spleti stebiel.

Rusovlasí šuhajci v čistých, nízko podpásaných ruských košeliach, v ťažkých čižmách s obšivkou, opretí hrud'ou o vypriahnutú taligu, trúsia silácke reči, vycierajú sa.

Z obloka sa vykláňa bucl'atá mladica; smeje sa – nevedno, či ich rečiam a či šanteniu detí v navrhšom sene.

Iná mladica mocnými rukami vyťahuje veľké mokré vedro zo studne. Vedro sa trasie a hojdá na povraze, vyšplechujú dlhé žiarivé kvapky.

Predo mnou stojí stará gazdiná v novej kockovanej sukni, v nových kapcoch.

Veľké duté korálky jej v troch radoch ovíjajú počerný chudý krk; na šedivej hlave má uviazanú žltú šatku s červenými bodkami; má ju stiahnutú nízko nad pohasnutými očami.

No tie starecké oči sa prívetivo usmievajú; usmieva sa celá jej vráskavá tvár. Starenke už nebodaj ťahá k sedemdesiatke... ale ešte vždy vidieť, že svojho času bola krásavica!

V rozťahnutých prstoch ohorenej pravej ruky drží mliečnik so studeným, nezobratým mliekom, rovno z pivnice; boky mliečnika pokrývajú perličky rosy. Na ľavej dlani mi podáva veľký krajec ešte teplého chleba: Jedz, nech ti padne na úžitok, náhodný hosť!

Zrazu zakikirikal kohút a usilovne zatrepotal krídlami; zavreté teľa mu nenáhlivo odpovedalo zabľáčaním.

– Ej, to je ovos! – ozval sa môj kočiš.

Ó, blahobyt, spokojnosť, dostatok slobodnej ruskej dediny! Ó, tíšina a blaženosť!

V duchu si vravím: „Načo nám je kríž na kopule Chrámu Božej múdrosti v Carihrade* – načo nám je všetko, za čím sa tak pachtíme my, mestskí ľudia?“

---

* Narážka na udalosti v rusko-tureckej vojne, keď sa ruské vojská po obsadení Drinopolu (teraz Edirne) chystali zaútočiť na Carihrad.

ROZHOVOR

Február 1878

Ani na Jungfrau, ani na Finsteraarhorn
ešte nestúpila ľudská noha.

Hrebene Álp... Reťaz strmých štítov... Srdce horstva.

Nad vrchmi bledozelené, jasné, nemé nebo. Tuhý, krutý mráz; tvrdý, iskrivý sneh; spod snehu trčia pochmúrne balvany zľadovatených, vetrom ošľahaných skál.

Dva masívy, dvaja velikáni, sa vypínajú po obidvoch stranách oblohy: Jungfrau a Finsteraarhorn.

A vraví Jungfrau susedovi:

– Čo je nové? Ty máš lepší rozhľad: Čo sa deje tamdolu?

Prejde niekoľko tisíc rokov ako minúta. A burácavo odvetí Finsteraarhorn:

– Celú zem zastierajú oblaky... počkaj!

Prejdú ďalšie tisícročia ako minúta.

– No a teraz? – spytuje sa Jungfrau.

– Teraz vidím; tamdolu je všetko také ako predtým: pestré, drobné. Vody sa belasejú; lesy sa černejú; hĺby nakoopených skál sa sivejú. Okolo nich sa ešte vždy mrví chrobač, vieš tie dvojnožky, čo sa im ešte ani raz nepodarilo poškrvniť teba ani mňa.

– Ľudia?

– Hej, ľudia.

Prejdú tisíce rokov ako minúta.

– No a teraz? – spytuje sa Jungfrau.

– Chrobače je akosi menej, – buráca Finsteraarhorn. – Dolu sa vyjasnilo; rieky sa zúžili; lesy zredli.

Prešli ďalšie tisícročia ako minúta.

– Čo vidíš? – vraví Jungfrau.

– Okolo nás, nablízku, je už akosi čistejšie, – odpovedá Finsteraarhorn. – Ale tam, v diaľke, v dolinách, sú ešte škrvny a čosi sa hýbe.

– A teraz? – spytuje sa Jungfrau po ďalších tisícročiach, čo prešli ako minúta.

– Teraz je pekne, – odpovedá Finsteraarhorn, – kam len pozrieš, všade čistučko-bielučko... Všade je náš sneh, súvislý sneh a ľad... Všetko stuhlo... Teraz je pekne, pokojne...

– No dobre, – prehovorila Jungfrau. – Dost' sme si potrkotali, starký. Mali by sme si zdriemnuť.

– Mali.

Opachy hôr spia; spí zelené jasné nebo nad zemou, čo navždy zmlkla.

STARENA

Február 1878

Šiel som sám šírym poľom.

Zrazu som začul za chrptom ľahké, opatrné kroky...
Ktosi šiel v mojich stopách.

Obzrel som sa – a zočil som malú zhrbenú starenku, celú ukutranú v sivých handrách. Len tvár jej bolo vidieť spod nich: žltú, zvráskavenú, bezzubú tvár s končistým nosom.

Podišiel som k nej... Zastala.

– Kto si? Čo potrebuješ? Si žobráčka? Čakáš odo mňa almužnu?

Starenka neodpovedala. Naklonil som sa k nej a zbadal som, že má obe oči zastreté belavou polopriesvitnou clonou či blanou, akú mávajú niektorí vtáci: chránia si ňou oči pred príliš ostrým svetlom.

Ale blana na starenkiných očiach sa nehýbala a neodkrývala zreničky..., z čoho som, usúdil, že starenka je slepá.

– Chceš almužnu? – spýtal som sa jej znova. – Prečo ideš za mnou?

Ale starenka zasa neodpovedala, iba sa trošičku zhrbila.

Odvrátil som sa od nej a pobral som sa svojou cestou.

A znova počujem za sebou tie isté ľahké, rovnomerné, akési prikrádavé kroky.

„Zasa tá žena!“ pomyslel som si. „Čo sa tak na mňa prilepila?“ Ale hneď som si v duchu. doložil: „Je slepá, akiste zablúdila a teraz ide za mnou podľa zvuku krokov, aby sa dostala na dajaké obývané miesto. Áno, áno, je to tak.“

No myseľ mi postupne ovládol čudný nepokoj: zmocnil sa ma pocit, že starenka nielenže ide za mnou, ale ma usmerňuje, postrkuje raz napravo, raz naľavo, a ja sa jej nevoľky podriadujem.

Jednako kráčam ďalej... Vtom vidím – vpredu, priam na mojej ceste, sa čosi černie, rozzevuje... akási jama... „Hrob!“ svitlo mi v hlave... „Tak ona ma vedie do hrobu!“

Strmo som sa obrátil dozadu... Starena opäť stojí predomnou... lenže vidí! – Pozerá na mňa veľkými, zlými, zlovestnými očami... očami dravého vtáka... Priblížim tvár k jej tvári, k jej očiam... Znova tá istá matná blana, ten istý slepý a tupý výraz...

„Ach!“ myslím si... „Tá starena je môj osud. Ten osud, pred ktorým človek neujde!“

„Neujde! Neujde! – Nezmysel..! Treba sa pokúsiť.“
A rozbehnem sa nabok, iným smerom.

Kráčam rýchlo... Ale ľahké kroky suchocú za mnou tak ako predtým, blízko, celkom blízko... A vpredu sa opäť čerňuje jama.

Znova odbočím na druhú stranu... A znova ten istý šuchot vzadu a tá istá hrozná škvrna vpredu.

A nech kľučkujem koľko chcem, ako zajac pred duričom... stále to isté, stále to isté!

„Hop!“ pomyslel som si. „Predsa len jej prejdem cez rozum! Nepôjdem nikam!“ A v tej chvíli som si sadol na zem.

Starena stojí obďaleč, dva kroky za mnou. Nepočujem ju, ale cítim, že je tam.

A zrazu vidím: tá škvrna, čo sa černela v diaľke, pláva, sama sa plazí ku mne!

Panebože! Obzriem sa nazad... Starena hľadá rovno na mňa a jej bezzubé ústa sa krivia v úškl'abku...

– Neujdeš!

PES

Február 1878

V izbe sme dvaja: môj pes a ja. – Vonku zavýja strašná zúriva povíchrice.

Pes leží predou mnou a pozerá mi rovno do očí.

I ja mu hľadím do očí.

Akoby mi chcel čosi povedať. Je nemý, nevie hovoriť, sám sebe nerozumie, ale – ja mu rozumiem.

Uvedomujem si, že v tejto chvíli nás oboch, jeho i mňa, ovláda rovnaký pocit – že medzi nami niet nijakého rozdielu. Sme jedno a to isté; v každom z nás horí a svieti rovnaký mihotavý plamienok.

Priletí smrť, mávne svojím studeným, veľkým krídlom...

A koniec!

Kto potom zistí, aký plamienok horel v každom z nás?

Nie! To nehľadia na seba človek a zviera...

To sa dva páry rovnakých očí upriamili na seba.

A v každom z nich, vo zvierati i v človeku – sa jeden k druhému bojzливо túli ten istý život.

SÚPER

Február 1878

Mal som priateľa, čo mi bol súperom; nie v práci, ani v zamestnaní, ani v láske; no naše názory sa vo všetkom rozchádzali a zakaždým, keď sme sa stretli, skáksali medzi nami nekonečné škriepky.

Škriepili sme sa o všetkom: o umení, o náboženstve, o vede, o pozemskom i záhrobnom živote – najmä však o záhrobnom.

On bol človek veriaci a zápalistý. Raz mi povedal:

– Ty sa všetkému vysmievaš; ale ak ja umriem prv ako ty, prídem ťa navštíviť z onoho sveta... Uvidím, či ti potom bude do smiechu!

Naozaj umrel prv ako ja, ešte v mladom veku; prešli roky – a ja som pozabudol na jeho sľub, na jeho vyhrážku.

Raz v noci som ležal v posteli a nemohol som, ani nechcel zaspať.

V izbe nebolo ani tma, ani svetlo; zahl'adel som sa do sivého pološera.

Zrazu sa mi zamarilo, že medzi dvoma oblokmi stojí môj súper a ticho, smutne kýva hlavou – zhora nadol.

Nezľakol som sa, ba ani len nezačudoval... iba som sa trošku naddvihol a opretý o lakeť ešte uprenejšie som pozeral na nečakané zjavenie.

A on len kýval hlavou.

– No čo? – ozval som sa napokon. – Triumfuješ? Či ľu-tuješ... ? Čo je to: výstraha či výčitka? Alebo mi chceš dať najavo, že si nemal pravdu? Že nikto z nás nemal pravdu? Čo cítiš? Pekelné muky? Rajskú blaženosť? Povedz aspoň slovíčko!

Ale môj súper nevydal zo seba jediný zvuk, iba stále smutne a pokorne kýval hlavou – zhora nadol.

Zasmial som sa... a on zmizol.

ŽOBRÁK

Február 1878

Šiel som po ulici... zastavil ma žobrák, vetchý starec.

Zapálené slziace oči, sinavé pery, hrubé handry, špinavé rany... Ó, ako strašne obhlodala bieda túto nešťastnú bytosť!

Otrčal ku mne červenú, opuchnutú, špinavú ruku... Stenal, mumlal, prosiac o pomoc.

Pošmátral som po vreckách... Ani mešca, ani hodiniek, ba ani len vreckovky... Nič som si nevzal so sebou.

A žobrák čakal... jeho otrčená ruka sa slabo knísala a zachvievala.

Zmätený a zahanbený som mu mocne stisol tú špinavú, roztrasenú ruku...

– Nehnevaj sa, braček, nemám pri sebe nič, braček.

Žobrák uprel na mňa zapálené oči; jeho sinavé pery sa usmiali – aj on mi stisol studené prsty.

– Čo robiť, braček, – zašušlal, – aj za to pánboh zaplať. To je tiež almužna, braček.

Pochopil som, že i ja som dostal almužnu od svojho blížneho.

„SÚD HLUPCA POČUJEŠ...“

Február 1878

Puškin

Vždy si hovoril pravdu, náš veľký pevec; povedal si ju aj tentoraz.

„Súd hlupca a luzy smiech...“ Kto nezakúsil jedno i druhé?

Všetko sa dá a musí znieť; a kto je dost' silný – nech opovrhuje!

Lenže sú údery, ktoré oveľa bolestnejšie zasahujú srdce. Človek urobil všetko, čo bolo v jeho silách; pracoval usilovne, s láskou, statočne... A statočné duše sa od neho s hnusom odvracajú; statočné tváre pri jeho mene vzbĺknu rozhorčením.

– Odíd'! Prac sa! – okrikujú ho statočné mladé hlasy. – Nepotrebuje teba ani tvoju prácu; poškvŕňuješ naše obydlie – nepoznáš nás, nerozumieš nám... Si náš nepriateľ!

Čo si má počať taký človek? Ďalej pracovať, nepokúšať sa vysvetľovať – ba ani nečakať na spravodlivejšie ocenenie.

Kedysi roľníci preklínali cestovateľa, čo im priniesol zemiaky, náhradu za chlieb, každodennú potravu bedára. Vyrážali z ponúkajúcich rúk vzácny dar, hádzali ho do blata, šliapali po ňom.

Teraz je ten dar ich potravou – a oni nepoznajú ani len meno svojho dobrodincu.

Nech! Načo im je jeho meno? Aj bezmenný ich zachraňuje pred hladom.

Budeme sa usilovať len o to, aby všetko, čo ľuďom prinášame, bolo naozaj užitočnou potravou.

Trpká je nespravodlivá výčitka z úst ľudí, ktorých miluješ... Ale aj to sa dá znieť...

„Bi ma! Ale ma vypočuj!“ vravel aténsky vodca spartskému.

„Bi ma, ale buď zdravý a sýty!“ musíme vravieť my.

SPOKOJNÝ ČLOVEK

Február 1878

Ulicou hlavného mesta skackavo trieli ešte mladý človek. Pohyby má veselé, bystré; oči mu žiaria, pery sa uškŕňajú, pekná tvár sa príjemne pýri... Je stelesnená spokojnosť a radosť.

Aké šťastie ho postretlo? Zdedil majetok? Povýšili ho v zamestnaní? Ponáhľala sa na ľúbostnú schôdzku? A či sa len dobre naraňajkoval a pocit zdravia, sýtosti a sily rozihral v ňom všetky žilky? Nezavesili mu náhodou na krk tvoj krásny trojramenný kríž, ó, poľský kráľ Stanislav?

Nie. Vymyslel klebetu na známeho, starostlivo ju rozchýril, potom tú istú klebetu počul od iného známeho a – sám jej neveril.

Ó, aký spokojný, ba až dobrácky je v tejto chvíli tento milý, veľanádejný mladý človek!

ŽIVOTNÁ ZÁSADA

Február 1878

– Ak chcete nepriateľovi poriadne podkúriť alebo priam uškodiť, – vrael mi istý starý prešibanec, – karhajte ho za ten istý nedostatok, za tú istú nerest', ktorú v sebe cítite... Rozhorčujte sa... a karhajte!

Po prvé: to vyvolá v iných presvedčenie, že vy takú nerest' nemáte.

Po druhé: vaše rozhorčenie môže byť celkom úprimné... Môžete využiť výčitky vlastného svedomia.

Ak ste, napríklad, chameleón – karhajte nepriateľa za to, že je bezzásadový!

Ak ste v duši prisluhovač – vyčítajte mu, že on prisluhuje...

– Dalo by sa dokonca povedať: prisluhuje neprisluhovaniu! – poznamenal som.

– Aj to by sa dalo, – prisvedčil prešibanec.

KONIEC SVETA

Marec 1878

Sen

Marilo sa mi, že som kdesi v Rusku, pánubohu za chrbtom, v jednoducho dedinskom dome.

Veľká nízka miestnosť s troma oblokmí; steny sú omané na bielo; nábytok nijaký. Pred domom holá rovina; ťahá sa do diaľky a postupne sa zvažuje; sivé fádne nebo visí nad ňou ako záves.

Nie som sám; v izbe je so mnou zo desať ľudí. Sú to samí prostí, jednoducho oblečení ľudia; chodia sem a ta mlčky, akoby sa prikrádali. Vyhýbajú sa jeden druhému, no predsa si jednoducho vymieňajú nastráchané pohľady.

Nikto nevie, ako a prečo sa dostal do tohto domu a kto sú tí ľudia okolo neho. Na všetkých tvárach vidieť divý nepokoj... všetci rad-radom pristupujú k oblokom a pozorne vyzerajú, akoby čakali na čosi zvonka.

Potom sa znova ponevierajú sem a ta po izbe. Medzi nami sa popletá malý chlapec; kedy-tedy zapiští tenkým monotónnym hláskom: – Otecko, ja sa bojím! – Úzkosť mi zvierá srdce pri tom pišťaní – a tiež sa začínam báť... čoho? Sám neviem... Iba jedno cítim: prichádza, blíži sa veľké, veľikánske nešťastie.

A chlapec podchvíľou piští. Ach, keby som mohol odtiaľto ujsť! Ako je tu dusno! Ako mdlo! Ako ťažko...! Ale ujsť sa nedá.

To nebo je ako rubáš. Ani vietor neduje... Vari umrelo povetrie?

Zrazu chlapča priskočilo k obloku a zakričalo tým svojím žalostným hláskom:

– Pozrite! Pozrite! Zem sa prepadla!

– Akože? Prepadla sa!?

Naozaj: predtým bola pred domom rovina, teraz dom stojí na hrebenei strašnej vysočiny! Obloha spadla, zrútila sa nadol a priam od domu klesá takmer kolmá, s'aby rozrytá, čierna strmina.

Zhrčili sme sa pri obloku... Srdcia nám tuhnú hrôzou.

– Už je to tu... už je to tu! – šepká môj sused.

A vtom sa pozdlž celého d'alekého okraja zeme čosi zamrvilo, začali sa dvíhať a klesať akési malé oblé hrbolčky.

„To je more!“ pomysleli si všetci naraz v tej istej chvíli. „Teraz nás všetkých zatopí... Lenže ako môže rásť a dvíhať sa dohora? Na túto strminu?“

A jednako rastie, obrovsky rastie... To už nie sú jednotlivé hrbolčky poskakujúce v diaľke. To jediná súvislá obľudná vlna zastiera celý obzor.

Vlna sa rúti a rúti na nás! Nesie sa s' mrazivá povíchrice, víri s' nepreniknuteľná tma. Všetko okolo nás sa zatriaslo a tam, v tej valiacej sa záľahe – rachot, dunenie, železný štekot tisícov hrtanov...

Ha! Aký rev a zavýjanie! To zem zaúpela od strachu...

To je koniec! Koniec všetkému!

Chlapča zapiš'alo ešte raz... Chcel som sa chytiť ostatných, ale už nás všetkých rozdrvila, pochovala, zaplavila a odniesla tá ľadová, atramentovočierna rachotiaca vlna!

Tma... večná tma!

Zobudil som sa, ledva lapajúc dych.